

ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ АВДЄЄВ,

кандидат юридичних наук,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

кафедра поліцейської діяльності та публічного адміністрування;

 <https://orcid.org/0000-0003-4203-8165>,

e-mail: avdeevkp.k@gmail.com

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Досліджено та узагальнено види контролю за діяльністю закладів вищої освіти України. Розмежовано поняття «вид контролю» та «форма контролю». Проаналізовано наявну практику поділу контролю на певні види. Запропоновано власну класифікацію видів контролю за діяльністю закладів вищої освіти за різноманітними критеріями та наголошено на необхідності доповнити Закон України «Про вищу освіту» окремим розділом із назвою «Контроль за діяльністю закладів вищої освіти України», в якому слід визначити його поняття, принципи, загальні вимоги до його здійснення, види і форми, систему суб'єктів, які його здійснюють, та їх повноваження.

Ключові слова: *контроль за діяльністю закладів вищої освіти, суб'єкт контролю, види контролю, класифікація видів контролю.*

Оригінальна стаття

ВСТУП. Поточний стан освітньої діяльності закладів вищої освіти не повною мірою відповідає вітчизняним і, тим більше, міжнародним вимогам до вищої освіти, які висуваються до таких закладів як до суб'єктів, що надають освітні послуги. Існує певна різниця між отриманим рівнем акредитації деяких закладів вищої освіти та напрямками і спеціальностями, за якими вони здійснюють підготовку фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня. Неодноразово виявляли випадки, коли заклади вищої освіти перевищують граничні кількісні норми підготовки фахівців, а в деяких випадках здійснюють таку підготовку без відповідних ліцензій. Також не реалізується належний моніторинг якості освітньої діяльності закладів вищої освіти. Визначені вище та інші недоліки, що трапляються в діяльності закладів вищої освіти, обумовлюються насамперед відсутністю ефективної системи контролю за ними.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є з'ясування видів контролю за закладами вищої освіти України, які є не лише теоретичним відображенням його різноманітності та різноплановості, а й потребою практики, проявом функціональної спрямованості суб'єктів, які його здійснюють. Для досягнення мети виконано такі *завдання*: розмежовано поняття «вид контролю» і «форма контролю», що вважалися тотожними, проаналізовано наявні практики поділу контролю на певні види.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Методологічною основою дослідження стали сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування обумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат щодо таких понять, як «вид контролю» та «форма контролю». Розглянуто і розмежовано поняття «нагляд» і «контроль».

Порівняльно-правовий метод використано для з'ясування місця та значення діяльності суб'єктів контролю за діяльністю закладів вищої освіти України, уточнення форм і методів цього контролю, надання характеристики системи адміністративних процедур здійснення контролю за діяльністю закладів вищої освіти України.

Статистичний метод, документальний аналіз і метод соціологічного опитування застосувались для з'ясування недоліків у діяльності закладів вищої освіти та кращого розуміння процедури поліпшення правового регулювання щодо контролю за закладами вищої освіти України.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Проблематика контролю у цілому і контролю за діяльністю закладів вищої освіти України зокрема була предметом наукових досліджень О. Андрійко, О. Бандурки, Ю. Битяка, В. Гаращука, О. Музичука, О. Червякової, О. Ярмиша та інших науковців. Проте у вітчизняній

юридичній науці теоретичні та практичні питання здійснення контролю за діяльністю закладів вищої освіти України висвітлено недостатньо, в наявних наукових працях вони досліджувались фрагментарно або в межах ширшої правової проблематики, без комплексного підходу, що, у свою чергу, визначає важливість обраного напрямку наукового пошуку.

Перед безпосереднім визначенням конкретних видів контролю за діяльністю закладів вищої освіти України слід розмежувати поняття «вид контролю» та «форма контролю», бо досить часто вони ототожнюються, або між ними не проводиться чітке розмежування, у зв'язку з чим ті самі контрольні дії називаються видами чи формами контролю.

Така невизначеність є і в спеціальному законодавстві. Наприклад, у Законі України «Про освіту» визначається мета контролю за діяльністю закладів освіти, яка полягає в «забезпеченні реалізації єдиної державної політики в галузі освіти», також там міститься перелік суб'єктів, що його здійснюють, який, на мою думку, потребує уточнення, про що йтиметься нижче. В окремих статтях цього Закону визначаються контрольні повноваження окремих суб'єктів державного контролю залежно від предмета їх відання та форм їх реалізації¹, однак чітке визначення видів контролю за діяльністю закладів вищої освіти України у цьому Законі відсутнє.

В іншому спеціалізованому законодавчому акті – Законі України «Про вищу освіту» – взагалі відсутня окрема стаття з питань контролю за діяльністю закладів вищої освіти України. Те саме стосується і нагляду за діяльністю закладів вищої освіти України, який здійснюють органи прокуратури².

Необхідно зазначити, що в одному з останніх законів України з питань державного контролю – Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»³ – категорії «на-

гляд» і «контроль» ототожнюються. Слід зауважити, що співвідношення понять «нагляд» і «контроль» неодноразово досліджувалось у працях науковців. «Нагляд і контроль – ці слова часто вживаються як в юридичній літературі, так і в правових актах. В нормативних актах або однопорядкова діяльність іменується по-різному, або іншим терміном позначаються відмінні за своїм змістом види перевіркової діяльності. Це свідчить про те, що поняття “нагляд”, “контроль” не стали науковими термінами, що вичерпно віддзеркалюють їх сутність та відмінності» (Коняхин, 1982, с. 7).

Власне кажучи, в адміністративно-правовій літературі існують дві основні думки. Одна група авторів вважає, що адміністративний нагляд є самостійним способом забезпечення законності в державному управлінні й існує поряд із контролем, а також наглядом органів прокуратури (Здир, 1960; Кармолицкий, 1984; Колпаков, Кузьменко, 2003; Разаренов, 1973).

Інша група авторів виходить з похідного від контролю положення нагляду і стверджує, що адміністративний нагляд є різновидом надвідомчого контролю, отже, права на самостійне існування не має (Василенков, 1981; Козлов, 1980).

Як зазначає В. Гаращук (1998, с. 14), «контроль слід відрізнити від близького до нього виду державної діяльності – нагляду, хоча вони й мають ряд однакових рис. Єдина у них і мета – забезпечення законності та дисципліни у державному управлінні. І контроль, і нагляд можуть здійснюватись у формі перевірок, вимог звітів, пояснень; і контролюючі органи, і наглядачі можуть давати посадовим особам об'єкта, що перевіряється, обов'язкові до виконання вказівки». Погоджуємося з думкою В. Мартиновського (2008, с. 34), що вищевказана розбіжність стосується сутності адміністративного нагляду, його змісту та співвідношення з іншими способами забезпечення законності в державному управлінні, серед іншого контролем і прокурорським наглядом. Різниця між зазначеними способами забезпечення законності в державному управлінні полягає у специфіці застосовуваних методів і правових форм.

Отже, ототожнення категорій «нагляд» і «контроль» не відповідає загальноприйнятому їх науковому тлумаченню (розумінню), оскільки контролюючим органам, на відміну від наглядових, надається право втручатися в оперативну діяльність підконтрольних об'єктів у

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16> (дата звернення: 26.09.2021).

¹ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 26.09.2021).

² Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 26.09.2021).

³ Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877 // БД «Законодавство України» / ВР України.

формі видання обов'язкових для виконання вказівок чи застосування до них заходів примусу. У зв'язку з цим можна зробити висновок, що, незважаючи на пріоритетність у будь-якій демократичній державі саме нагляду, а не контролю, ототожнення зазначених термінів на законодавчому рівні є передчасним і таким, що лише вноситиме плутанину в категорійний апарат.

Повертаючись до визначення окремих видів контролю за діяльністю закладів вищої освіти, вважаю корисним навести думку О. Андрійко (1999, с. 135), яка у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що важливе значення для теоретичного визначення та практичного застосування має класифікація державного контролю з поділом на окремі види. Зокрема, вчена виокремлює такі види контролю, як зовнішній і внутрішній контроль, загальний і спеціальний контроль, попередній, поточний і наступний контроль.

В. Авер'янов (2004, с. 352–354) визначає такі види контролю: загальний та спеціальний; попередній, поточний і наступний; зовнішній і внутрішній; внутрішній адміністративний контроль; президентський контроль; парламентський контроль; судовий контроль; специфічний різновид контролю з боку органів прокуратури – прокурорський нагляд.

Ю. Битяк (2005, с. 241–242) класифікує контроль за такими ознаками, як органи, які його здійснюють, сфера діяльності, яка підлягає контролю, та форми його проведення.

У 2003 р. такі правники, як А. Мельник, О. Оболенський, А. Васіна та Л. Гордієнко (2003, с. 138–142) називали і такі види контролю, як управлінський, бюджетний та фінансовий.

В. Малиновський (2000, с. 218) виокремлює конституційний, парламентський, судовий, фінансовий і громадський контроль та прокурорський нагляд, водночас називаючи їх видами та формами контролю.

Найбільшу кількість критеріїв (ознак) для класифікації контролю пропонує В. Гарашук (2003, с. 195–196), який зазначає, що контроль у державному управлінні можна класифікувати: 1) за органами, які його здійснюють; 2) за підконтрольними об'єктами; 3) за загальною сферою діяльності, яка підлягає контролю; 4) за предметною сферою діяльності, яка підлягає контролю; 5) за формами проведення; 6) за напрямками втручання в оперативну діяльність підконтрольної структури; 7) за ступенем (глибиною) втручання в оперативну діяльність підконтрольного органу; 8) за часом його проведення; 9) за обсягом (кількіс-

тю) видів діяльності підконтрольної структури, які досліджуються.

Аналіз вищезгаданих підходів науковців до виділення окремих видів контролю за попередньо обраними ними критеріями дав змогу зробити такі висновки:

– по-перше, абсолютно вичерпний перелік видів контролю дати надзвичайно складно, й фактично в такій вичерпності немає потреби;

– по-друге, аналіз наявної практики поділу контролю на певні види показав, що якогось єдиного правила (загальноприйнятих критеріїв для його класифікації) не існує;

– по-третє, поділяючи контроль на певні види, науковці обирають різні критерії класифікації;

– по-четверте, трапляється ототожнення таких категорій, як «вид контролю» та «форма контролю», або між ними не проводиться чітке розмежування, у зв'язку з чим ті самі контрольні дії називаються видами чи формами контролю;

– по-п'яте, усі зазначені вище види контролю, які виокремлено за попередньо обраними критеріями, мають право на існування, оскільки дозволяють ширше проаналізувати його сутність;

– по-шосте, вказані вище критерії класифікації контролю будуть узяті мною за основу для характеристики окремих видів контролю за діяльністю закладів вищої освіти України, оскільки в науковій літературі класифікація останнього не робилась, а в спеціальних законодавчих актах (законах України «Про освіту», «Про вищу освіту») за основу такої класифікації обрано лише один із критеріїв – суб'єкт такого контролю.

На нашу думку, головне призначення будь-якої класифікації, зокрема і контролю за діяльністю закладів вищої освіти України, має насамперед мати практичну спрямованість, тобто не лише теоретичне, а й практичне значення. У зв'язку з цим пропонуємо класифікувати контроль за діяльністю закладів вищої освіти України за такими критеріями:

1. *Залежно від суб'єктів, які його здійснюють:*

- 1) парламентський;
- 2) президентський;
- 3) контроль органів виконавчої влади;
- 4) контроль органів місцевого самоврядування;
- 5) контроль з боку судових органів;
- 6) громадський контроль.

У зв'язку з останнім не можемо погодитись із зазначенням у ст. 5 Закону України «Про освіту» того, що контроль здійснюється лише «центральними і місцевими органами

управління освітою та Державною інспекцією навчальних закладів при Міністерстві освіти України»¹.

Так, наприклад, парламентський контроль є найвищим видом державного контролю в Україні, що зумовлено статусом Верховної Ради України, яка є представницьким органом усього народу України, єдиним органом законодавчої влади в системі органів Української держави. Як правило, парламентський, президентський контроль та контроль органів виконавчої влади за діяльністю закладів вищої освіти України реалізується під час ухвалення законодавчих і підзаконних актів з питань освітньої діяльності.

Органи місцевого самоврядування здійснюють контроль за дотриманням вимог щодо змісту, рівня та обсягу освіти, за атестацією закладів освіти, які перебувають у їх комунальній власності. Особливість судового контролю за діяльністю закладів вищої освіти України полягає в тому, що він здійснюється як під час розгляду окремих справ (кримінальних, адміністративних, цивільних тощо), так і під час розгляду скарг фізичних і юридичних осіб, предметом яких є освітня або інша діяльність закладів вищої освіти. Громадський контроль здійснюється органами громадського (студентського) самоврядування, а також особисто окремими абітурієнтами (студентами, слухачами тощо) під час розгляду їх звернень, в яких ідеться про порушення їхніх прав і свобод.

2. *За напрямком освітньої діяльності*, що контролюється:

- 1) контроль за навчально-методичною діяльністю;
- 2) контроль за науковою діяльністю;
- 3) контроль за виховною діяльністю;
- 4) контроль за організаційно-управлінською діяльністю.

Так, освітній процес дає можливість для набуття здобувачем освіти знань, умінь і навичок у гуманітарній, соціальній, науково-природничій і технічній галузях; для формування інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що спрямовано на формування обізнаного, вмілого та вихованого індивіда. Освітній процес у закладах вищої освіти може реалізовуватися за такими формами: денною (очною), вечірньою, заочною, дистанційною, екстернатною. Також важливо зауважити, що форми навчання мо-

жуть поєднуватися. Строк навчання за певними формами обумовлюється можливостями проходження освітньо-професійних програм підготовки абітурієнтів певного освітньо-кваліфікаційного рівня. Екстернатна форма – це особлива форма здобуття знань, що обумовлює самостійне вивчення навчальних дисциплін, а після вивчення матеріалу – складання заліку, іспиту або інших форм підсумкових контролів, безпосередньо передбачених навчальним планом. Освітній процес у вишах може здійснюватися у таких формах, як: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи. Для здобувачів освіти передбачено такі види навчальних занять: лекція, лабораторне, практичне, семінарське чи індивідуальне заняття і консультація. Однак варто зазначити, що заклад освіти може самостійно встановлювати й інші види навчальних занять.

Підзаконною вважається діяльність органів, що здійснюють контроль за закладами вищої освіти. Вона реалізується з дотриманням чинного законодавства й у межах повноважень органу. Серед визначених та можливих форм діяльності таких органів – сесії, засідання, проведення зборів (нарад), конференції, обговорення перевірок, розроблення прогнозів, програм, методичних рекомендацій, інтерв'ю, поїздки за кордон і робочі візити, особистий прийом громадян та осіб, які обіймають певні посади, здійснення бухгалтерського і статистичного обліку, зустрічі з трудовими колективами тощо.

3. *Залежно від предмета можна виділити такі форми контролю:*

1) контроль за дотриманням правил вступу до закладів вищої освіти (загальні умови прийому до закладів вищої освіти закріплено в Законі України «Про вищу освіту»; прийом абітурієнтів до закладів вищої освіти виконується на конкурсній основі відповідно до їх здібностей; умови конкурсу мають задовольняти права громадянина в освітній галузі, як виняток може здійснюватися зарахування поза конкурсом або за цільовими направленнями до закладів вищої освіти державної та комунальної форм власності лише у порядку, передбаченому законодавчими актами; прийом на навчання до закладів вищої освіти може відбуватися з додержанням умов прийому, що встановлюються та затверджуються керівником вищого закладу освіти, але за погодження з уповноваженим на це органом виконавчої влади, який належить до освітньо-наукових);

2) контроль за відповідністю освітнього й освітньо-кваліфікаційного рівня закладу вищої освіти освітній діяльності, яку він реалізує;

¹ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 26.09.2021).

3) контроль, який здійснюється щодо дотримання закладами вищої освіти державних і галузевих стандартів;

4) контроль за реалізацією державного замовлення та угод на підготовку спеціалістів з вищою освітою;

5) контроль за організаційно-штатною роботою закладу вищої освіти, його фінансовою та матеріально-технічною діяльністю тощо.

Що стосується такої форми контролю, як контроль за відповідністю освітнього й освітньо-кваліфікаційного рівня освітньої діяльності закладу вищої освіти, то з цією метою Державна акредитаційна комісія здійснює систематичні перевірки. Для прикладу, на зібранні Державної акредитаційної комісії 27 січня 2009 р. під керівництвом міністра освіти і науки України було опрацьовано результати у закладах вищої освіти та окремих структурних підрозділах щодо додержання ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, організації прийому на навчання та стану підготовки спеціалістів. Також, звертаючись до практичного боку питання, можна згадати, що Державна акредитаційна комісія розглянула апеляційну скаргу Університету «Львівський Ставропігійон» на рішення Державної акредитаційної комісії щодо анулювання ліцензії через порушення Закону України «Про вищу освіту» та умов ліцензування щодо надання освітніх послуг у сфері вищої освіти. У зв'язку з відсутністю підстав для скасування Державна акредитаційна комісія була вимушена залишити чинним рішення щодо анулювання ліцензії університету. Також як приклад такого виду контролю можна згадати ще один практичний випадок: Державна акредитаційна комісія розглянула рішення щодо анулювання ліцензій та припинення освітньої діяльності, коли було скасовано ліцензію Приватного навчального закладу «Мистецький інститут художнього моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі» щодо підготовки спеціалістів усіх рівнів зі спеціальності «Дизайн» за денною та заочною формами навчання за порушення ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти.

Заходи адміністративного примусу, вжиті суб'єктами владних повноважень, які вони застосовують у сфері економічної конкуренції, – це рішення про припинення недобросовісної конкуренції, блокування цінних паперів, анулювання дозволу на узгоджені дії, концентрація, примусовий поділ суб'єкта господарювання, накладення штрафу (Muzychuk et al., 2021, p. 7).

Слід зауважити, що згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 р.

№ 752 було створено Єдину державну електронну базу з питань освіти, яка автоматизовано збирає, верифікує, обробляє, зберігає і захищає дані, зокрема персональні, щодо надавачів та отримувачів освітніх послуг з метою забезпечення потреби фізичних і юридичних осіб.

Єдина база є джерелом даних, що використовуються під час виготовлення документів про освіту державного зразка, вчені звання та наукові ступені, ліцензій на надання освітніх послуг та сертифікатів про акредитацію, а також учнівських (студентських) квитків¹.

Про контроль, який здійснюється щодо дотримання закладами вищої освіти державних і галузевих стандартів, варто зазначити таке. Визначені стандарти формулюють перелік кваліфікацій щодо освітньо-кваліфікаційних рівнів, а також охоплюють перелік назв кваліфікацій, що обумовлюються через професійні назви робіт, які мають виконувати фахівці певного освітньо-кваліфікаційного рівня на первинних посадах. Перелік напрямів та спеціальностей, за якими виконується підготовка фахівців у закладах вищої освіти за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями; перелік назв напрямів, що формують суміжний зміст вищої освіти і професійної підготовки, та перелік назв спеціальностей, який формують неповторювані узагальнені об'єкти діяльності або виробничі функції та предмети діяльності, контроль щодо вимог до професійної підготовки фахівців з урахуванням суспільного поділу праці, перелік кваліфікацій за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, вимоги до освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі освіти і науки, погодженим зі спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі праці та соціальної політики тощо).

Про контроль за реалізацією державного замовлення та угод на підготовку спеціалістів з вищою освітою варто зазначити: дані щодо державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою утворюються за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціально наділеним повноваженнями центральним органом виконавчої влади в галузі економіки на

¹ Про створення Єдиної державної електронної бази з питань освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 № 752 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2011-p> (дата звернення: 26.09.2021).

підставі узгодженого подання спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі освіти і науки та спеціально наділеного повноваженнями центрального органу виконавчої влади у галузі праці та соціальної політики.

4. *Залежно від організаційно-штатного зв'язку між суб'єктами контролю та підконтрольними об'єктами:*

1) зовнішній контроль за діяльністю закладів вищої освіти України, який здійснюють Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, судові органи України, громадяни України, громадські організації та засоби масової інформації;

2) внутрішній (внутрішньовідомчий) контроль за діяльністю закладів вищої освіти України, який здійснюють керівник закладу вищої освіти та будь-які інші керівники (начальники) за напрямом їх службової діяльності, наглядові ради, вчені ради, робочі та дорадчі органи, органи громадського самоврядування.

5. *За часом здійснення:*

1) постійний контроль, що передбачає здійснення його начальниками всіх рівнів, а також підрозділами, які були створені для проведення контрольних заходів (зазвичай саме на ректора вищу покладається найбільший обсяг повноважень щодо здійснення постійного контролю). Саме вони й особи, яким було делеговано ці завдання, займаються контролем виконання навчальних планів і програм, контролюють виконання усіма підрозділами штатно-фінансової дисципліни, забезпечують дотримання службової та державної таємниці, здійснюють контроль за якістю виконання науково-педагогічним складом своїх обов'язків, організацією навчально-виховної та культурно-масової роботи, станом фізичного виховання і здоров'я, організують побутове обслуговування учасників освітнього процесу та інших працівників закладу вищої освіти;

2) тимчасовий контроль, дія якого триває лише протягом певного проміжку часу, а саме у процесі інспекторських перевірок або тих перевірок, які здійснюються за фактом порушення норм, стандартів і правил у діяльності закладу вищої освіти.

6. *За відкритістю:*

1) гласний контроль (під час такого виду контролю об'єкт, на який він поширюється, знає про проведення контрольних заходів);

2) негласний контроль (під час такого виду контролю орган (особа), що здійснює пере-

вірку, таємно спостерігає за об'єктом, що перевіряється).

До останнього треба віднести той контроль, характерний для правоохоронних органів, під час якого вони виконують завдання щодо попередження та припинення правопорушень, зокрема й у сфері освітньої діяльності.

7. *За кількісним складом суб'єктів контролю:*

1) одноосібний; суб'єктами такого контролю можуть виступати міністр, ректор, керівник інституту, факультету чи відділення, цей вид контролю здійснюється однією особою;

2) колегіальний – як зрозуміло із назви цього виду контролю, він здійснюється двома чи більше особами, також варто зазначити, що рішення на підставі такого контролю ухвалюються колегіально (на нараді, вченій чи наглядові раді тощо).

8. *Залежно від обсягу контрольованих видів діяльності:*

1) загальний контроль; яскравим прикладом такого контролю є комплексна перевірка закладу вищої освіти, спрямована на дослідження всього спектру діяльності вишу;

2) спеціальний – цілеспрямований вид контролю, що має на меті дослідження одного або кількох напрямів діяльності закладу вищої освіти (наприклад, методичної роботи, наукової роботи, фінансової діяльності закладу освіти тощо).

Звісно, перелік указаних вище видів контролю за діяльністю закладів вищої освіти України не є вичерпним, їх класифікацію доцільно здійснювати й за іншими критеріями (ознаками), адже застосування різноманітних критеріїв (ознак) дає можливість проаналізувати досліджуваний напрямок контролю ширше, виділити особливості, роль і призначення окремих його видів.

ВИСНОВКИ. Підбиваючи підсумок та беручи до уваги важливість контролю за діяльністю закладів вищої освіти України, що обумовлюється насамперед невідповідністю їх освітньої діяльності міжнародним стандартам вищої освіти, вимогам, які висуваються до них як до суб'єктів надання освітніх послуг, і системними порушеннями в їх діяльності, які у комплексі призводять до зниження якості вищої національної освіти в цілому, пропонуємо Закон України «Про вищу освіту» доповнити окремим розділом із назвою «Контроль за діяльністю закладів вищої освіти України», в якому необхідно визначити його поняття, принципи, загальні вимоги до його здійснення, види і форми, систему суб'єктів, які його здійснюють, та їх повноваження.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
2. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 584 с.
3. Андрийко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 1999. 390 с.
4. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні : навч.-практ. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 1998. 48 с.
5. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 413 с.
6. Здир Я. Государственные инспекции в СРСР. М. : Госюриздат, 1960. 134 с.
7. Кармолицкий А. А. Административно-правовое регулирование полномочий надведомственного характера // Правовые формы межотраслевого управления. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1984. С. 130–178.
8. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
9. Коняхин Л. Г. Надзор и контроль за соблюдением законодательства о труде. М. : Изд-во МГУ, 1982. 198 с.
10. Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. Луцьк : Вежа, 2000. 558 с.
11. Мартиновський В. В. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів санітарно-епідеміологічної служби : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2008. 202 с.
12. Мельник А. Ф., Оболенський О. Ю., Васіна А. Ю., Гордієнко Л. Ю. Державне управління : навч. посіб. / за ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с.
13. Разаренов Ф. С. Административный надзор как способ предотвращения правонарушений. *Советское государство и право*. 1973. № 2. С. 34–40.
14. Советское административное право / под ред. Л. Т. Василенкова. М. : Юрид. лит., 1981. 464 с.
15. Советское административное право, управление социально-культурным строительством / под ред. Ю. М. Козлова. М. : Юрид. лит., 1980. 352 с.
16. Legal Support of Economic Competition in Ukraine / O. Muzychuk, V. Teremetskyi, A. Podoliaka et al. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24, Iss. 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/legal-support-of-economic-competition-in-ukraine-12343.html> (дата звернення: 26.09.2021).

Надійшла до редакції: 27.09.2021

АВДЕЕВ А. А. ХАРАКТЕРИСТИКА ОТДЕЛЬНЫХ ВИДОВ КОНТРОЛЯ ЗА ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ

Исследованы и обобщены виды контроля за деятельностью высших учебных заведений Украины. Разграничены понятия «вид контроля» и «форма контроля». Проанализирована существующая практика разделения контроля на определенные виды. Предложена собственная классификация видов контроля за деятельностью высших учебных заведений по различным критериям и отмечена необходимость дополнить Закон Украины «О высшем образовании» отдельным разделом под названием «Контроль за деятельностью высших учебных заведений Украины», в котором должны быть определены его понятие, принципы, общие требования к его совершению, виды и формы, система субъектов, его осуществляющих, и их полномочия.

Ключевые слова: контроль за деятельностью высших учебных заведений, субъект контроля, виды контроля, классификация видов контроля.

AVDIEIEV O. O. CHARACTERISTICS OF CERTAIN TYPES OF CONTROL OVER THE ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

The types of control over the activities of higher education institutions of Ukraine have been studied and generalized. The concept of "type of control" and "form of control" have been distinguished. The essence and features of the procedure of state control over the activities of higher education institutions of Ukraine depending on its type have been described, the classification of types of control has been carried out and shortcomings outlined.

The practical cases of violation of the current legislation in the field of control over the activities of higher education institutions of Ukraine have been studied, and as a result state coercive measures that can be applied to entities that violate current legislation have been reflected.

The practical orientation of control over higher education institutions has been studied and the classification "depending on the subjects exercising control" has been determined. Based on these conclusions, it has been proposed to amend the current regulations that provide for the control procedure.

Various forms and methods of the educational process in higher education institutions have been analyzed, which provide an opportunity to study in more detail such a form of control over higher education institutions as control over educational activities. Entities exercising this type of control have also been considered.

The existing practices of dividing control into certain types have been considered. The current legislation in this area has been analyzed, the powers of the entities that exercise state control over the activities of higher education institutions of Ukraine have been outlined. The views of various scholars on the concepts of "supervision" and "control" have been considered. It has been concluded that it is necessary to distinguish between these concepts.

It has been proposed own classification of control types over the activities of higher education institutions according to various criteria, and stressed the need to supplement the Law of Ukraine "On Higher Education" with a separate section entitled "Control over the activities of higher education institutions of Ukraine", which should define its concepts, principles, general requirements its implementation, types and forms, the system of entities that implement it and their powers.

Key words: *control over the activities of higher education institutions, subject of control, types of control, classification of types of control, forms of control.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Авдєєв А. А. Характеристика окремих видів контролю за діяльністю закладів вищої освіти України. *Право і безпека*. 2021. № 4 (83). С. 20–27. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.4.02>.

Citation (APA): Avdieiev, O. O. (2021). Characteristics of certain types of control over the activities of higher educational institutions of Ukraine. *Law and safety*, 4(83), 20–27. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.4.02>.